

ปกิณกะกฎหมาย (Legal Miscellaneous)

การจัดการมรดกรูปแบบดิจิทัลในยุคแห่งการแปรรูปทางดิจิทัล: “พินัยกรรมดิจิทัล” คืออะไร?

Managing Digital Inheritance in the Era of Digital Transformation:
What is “Digital Legacy”?

สุวลักษณ์ ขันธปริक्षा*

อาจารย์ประจำสาขาวิชากฎหมายแพ่งและธุรกิจ สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

Suwalak Khanpruksa

Lecturer in Civil and Business Law, School of Law, Mae Fah Luang University

วันที่รับบทความ 5 พฤษภาคม 2566; วันที่แก้ไขบทความ 14 พฤษภาคม 2566; วันที่ตอบรับบทความ 15 พฤษภาคม 2566

* นิติศาสตรบัณฑิต สาขาวิชากฎหมายพาณิชย์และธุรกิจ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์; นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชากฎหมายเอกชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์; นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชากฎหมายเปรียบเทียบ มหาวิทยาลัยนาโกย่า ประเทศญี่ปุ่น; อยู่ในระหว่างเขียนวิทยานิพนธ์ในหลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชากฎหมายเปรียบเทียบ มหาวิทยาลัยนาโกย่า ประเทศญี่ปุ่น; อีเมลติดต่อ suwalak.kha@mfu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์สถานะทางกฎหมายของคำว่า “พินัยกรรมดิจิทัล” ซึ่งปรากฏในบทความทางเทคโนโลยีภาษาไทยจำนวนมากที่ได้เขียนถึงสิ่งที่เรียกว่า “Digital Legacy” อันเป็นฟังก์ชันใหม่ของบัญชีโซเชียลมีเดียและโทรศัพท์มือถือสมาร์ทโฟน ภายใต้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยว่ามีผลทางกฎหมายอย่างไร ที่มาของการหยิบยกประเด็นปัญหาทางกฎหมายของการทำ “Digital Legacy” เกิดจากการที่ประเทศไทยอยู่ในยุคแห่งการแปรรูปทางดิจิทัลโดยมีความพยายามที่จะผลักดันระบบเศรษฐกิจของประเทศไปสู่ความเป็นเศรษฐกิจดิจิทัล ประชากรไทยมีแนวโน้มการใช้อินเทอร์เน็ตใช้โทรศัพท์มือถือสมาร์ทโฟน และใช้โซเชียลมีเดีย เพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ แม้ในประเทศไทยจะยังไม่เคยมีการฟ้องร้องคดีเกี่ยวกับการขอเข้าถึงบัญชีโซเชียลมีเดียอันอาจเรียกได้ว่าเป็นมรดกทางดิจิทัลของบุคคลที่ตายไปแล้วดังเช่นที่ได้เกิดขึ้นจริงในต่างประเทศ ซึ่งผู้เขียนจะได้ยกตัวอย่างคดีที่มีการฟ้องร้องและศาลมีคำพิพากษาแล้วในประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศเยอรมนี ประเด็นนี้ก็ไม่ใช่ประเด็นที่ไกลตัว เพราะศาลฎีกาของประเทศไทยได้เคยมีคำตัดสินเกี่ยวกับการส่งข้อความโต้ตอบทางเฟสบุ๊กว่ามีผลทางกฎหมายเป็นการแสดงเจตนาที่มีหลักฐานเป็นหนังสือมาแล้ว โดยในบทความนี้ผู้เขียนจะวิเคราะห์ว่า ภายใต้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไทย “Digital Legacy” ถือเป็นพินัยกรรมแบบใดแบบหนึ่งหรือไม่ หากคำตอบคือไม่ “Digital Legacy” มีผลบังคับได้ตามกฎหมายภายใต้หลักกฎหมายอื่นในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์หรือไม่

คำสำคัญ: มรดกรูปแบบดิจิทัล; แบบแห่งพินัยกรรม; กฎหมายมรดก

Abstract

The primary objective of this article is to analyze the legal status of the specific term “Digital Legacy” which lately appears in technology-related articles introducing a new function of social media accounts and smartphones under Thailand’s Civil and Commercial Code. The main reason for raising awareness of legal issues lying under the “Digital Legacy” comes from the status quo of Thai society, the direction of which faces digital transformation with a firm intention of leveling up the country using a digital economy. Meanwhile, there is a high tendency for the expansion of the Thai population using the Internet, smartphones, and social media. Even though in Thailand, there has been no such case of heirs requesting accessing their deceased person’s social media or smartphone account, which may deem as digital inheritance, the issue is around the corner. This kind of case has occurred around the globe, and the author will provide real cases with court judgments from the United States and Germany as examples. The supreme court of Thailand already made a judgment in an analogous case of interchanging messages via Facebook, in which the legal status of those messages and interactions sent can be interpreted as written evidence acceptable by the court. In this paper, the author will examine the legal status of the “Digital Legacy” and whether it could fall under any “Forms of Wills” according to the law of succession of Thailand’s Civil and Commercial Code. If the answer is no, the next question will be whether the “Digital Legacy” could be applicable to any legal principle under Thailand’s Civil and Commercial Code.

Keywords: Digital Legacy; Forms of Wills; Law of Succession

การทำ “พินัยกรรม” ตามหลักกฎหมายว่าด้วยมรดกภายใต้บรรพ 6 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นั้น เป็นการที่บุคคลแสดงเจตนากำหนดการเผื่อตายในเรื่องทรัพย์สินของตนเองหรือในการต่าง ๆ อันจะให้เกิดเป็นผลบังคับได้ตามกฎหมายเมื่อตนได้ตายไป ซึ่งพินัยกรรมที่จะมีผลบังคับได้ตามกฎหมายจะต้องทำตามแบบที่กฎหมายกำหนดไว้เท่านั้น แบบแห่งพินัยกรรมที่จะมีผลตามกฎหมายโดยหลักแล้วผู้ทำพินัยกรรมจะต้องทำเป็นหนังสือหรือเขียนด้วยลายมือตัวเองทั้งฉบับ ลงลายมือชื่อ พร้อมกับวันเดือนปีที่ได้ทำพินัยกรรม และตามหลักกฎหมายว่าด้วยมรดกนั้น “กองมรดก” ที่อาจตกทอดแก่ผู้รับพินัยกรรมก็ไม่ได้จำกัดแค่เพียง “ทรัพย์สิน” เท่านั้น แต่ยังหมายความรวมถึงสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบต่าง ๆ ของผู้ทำพินัยกรรมด้วย แต่ในยุคดิจิทัลที่คนยุคใหม่มีตัวตนบนโลกออนไลน์และเป็นยุคที่อินเทอร์เน็ตกลายมาเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยอำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวัน เกิดประเด็นคำถามว่าการทำพินัยกรรมตามหลักกฎหมายภายใต้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยครอบคลุมและรองรับการทำ “พินัยกรรมดิจิทัล” (Digital Legacy) อันเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตวิถีใหม่ที่เป็นผลมาจากการแปรรูปทางดิจิทัล (Digital Transformation) หรือไม่ เพียงใดดังจะได้อธิบายให้เห็นถึงข้อเท็จจริงและประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในบทความบทความกฎหมายนี้

คำว่า “พินัยกรรมดิจิทัล” ที่กล่าวถึงในย่อหน้าที่แล้ว คือถ้อยคำที่ผู้เขียนยกมาแบบตรงตัวจากบทความทางเทคโนโลยีภาษาไทยจำนวนมากที่ได้เขียนถึงสิ่งที่เรียกว่า “Digital Legacy” อันมีลักษณะเป็นกำหนดการเผื่อตายของผู้ใช้บัญชีโซเชียลมีเดียหรือเจ้าของโทรศัพท์มือถือสมาร์ทโฟนเพื่อส่งต่อมรดกของตนที่อยู่ในรูปแบบดิจิทัลอันเกิดขึ้นจากการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นหรือจากข้อมูลที่ถูกสร้างขึ้นในโลกออนไลน์หรืออินเทอร์เน็ต โดยเป็นการกำหนดการส่งต่อมรดกทางดิจิทัลให้กับบุคคลที่ถูกเลือกให้เป็น “ผู้สืบทอดบัญชี” ในการที่จะสามารถเข้าถึงข้อมูลดิจิทัลของผู้ใช้บัญชีโซเชียลมีเดียหรือเจ้าของโทรศัพท์มือถือสมาร์ทโฟนดังกล่าวได้หลังจากที่บุคคลเหล่านั้นเสียชีวิต ยกตัวอย่างเช่น ผู้ใช้งานโทรศัพท์มือถือไอโฟน (iPhone) ที่มีระบบปฏิบัติการตั้งแต่ iOS 15 ขึ้นไป สามารถเลือกและกำหนดได้ว่าจะให้ใครเข้าถึงและจัดการข้อมูลอะไรในโทรศัพท์มือถือของตนได้บ้างหลังจากตนถึงแก่ความตาย ซึ่งมรดกที่จะส่งต่อในรูปแบบดิจิทัลของบุคคลใดบุคคลหนึ่งอาจอยู่ในรูปแบบเอกสารออนไลน์ ภาพถ่าย คลิป ภาพยนตร์ ภาพวาด สกุลเงินคริปโต รวมไปถึงข้อความการโต้ตอบบนโซเชียลมีเดียกับบุคคลอื่น บัญชีธนาคารออนไลน์หรือบัญชีกระเป๋าเงินดิจิทัล (e-wallet) สำหรับชำระเงินผ่านระบบออนไลน์ บัญชีส่วนตัวบนเว็บไซต์สำหรับซื้อขายสินค้า อาทิ Shopee, Lazada, Amazon,

e-Bay บัญชีโซเชียลมีเดีย อาทิ Line, Facebook, Instagram, Twitter, Tiktok, Youtube บัญชีอีเมล อาทิ Gmail, Outlook, Yahoo! บัญชีให้บริการสำหรับดูหนังหรือฟังเพลงออนไลน์ อาทิ Netflix, HBO Go, LINE TV, Viu, WeTV, Apple Music, Spotify หรือบัญชีสำหรับเก็บไฟล์ไว้บนอินเทอร์เน็ต เช่น Google Drive, OneDrive, Dropbox เป็นต้น ข้อมูลในรูปแบบดิจิทัลที่กล่าวมานี้ หากผู้ใช้บัญชีโซเชียลมีเดียหรือเจ้าของโทรศัพท์มือถือสมาร์ทโฟนไม่ได้ทำสิ่งที่บทความทางเทคโนโลยีใช้คำว่า “พินัยกรรมดิจิทัล” เอาไว้ เมื่อตายไปอาจจะไม่มีใครรู้ชื่อบัญชี (Username) และรหัสผ่าน (Password) เพื่อเข้าไปจัดการทรัพย์สินทางดิจิทัลเหล่านี้ได้เลย อาจจะฟังดูเป็นเรื่องไกลตัว แต่ประเด็นนี้ได้มีการฟ้องร้องคดีและมีคำพิพากษาของศาลเกิดขึ้นจริงแล้วในต่างประเทศ ดังจะยกตัวอย่างต่อไปนี้

ในประเทศสหรัฐอเมริกา มีเหตุการณ์ที่เด็กชายวัย 15 ปี ฆ่าตัวตายในบริเวณบ้านของตนเองโดยไม่ทราบสาเหตุ พ่อแม่ ญาติ และเพื่อน ๆ ของเด็กชายดังกล่าวพยายามจะค้นหาแรงจูงใจอันเป็นเหตุแห่งการฆ่าตัวตายจากข้อมูลในบัญชีเฟซบุ๊ก (Facebook) ของเขา แต่ไม่สามารถล็อกอินเพื่อเข้าถึงบัญชีได้เนื่องจากไม่ทราบรหัสผ่าน พ่อแม่ของเด็กจึงไปยื่นคำฟ้องเพื่อร้องขอต่อศาลขอให้มีการสั่งให้บริษัทเจ้าของแพลตฟอร์มเปิดเผยข้อมูลในบัญชีโซเชียลมีเดียของผู้ตาย เหตุที่ต้องฟ้องคดีเพราะครอบครัวเคยส่งคำขอไปยังบริษัทเฟซบุ๊กโดยตรงแล้ว แต่บริษัทเฟซบุ๊กปฏิเสธการเปิดเผยข้อมูลโดยอ้างว่าขัดต่อนโยบายการรักษาความเป็นส่วนตัวของผู้ใช้บัญชี คดีนี้ศาลพิพากษาว่าไม่สามารถสั่งตามคำฟ้องให้ได้เพราะ “อยู่นอกเหนือเขตอำนาจศาล” เนื่องจากกฎหมายไม่ครอบคลุมถึงทรัพย์สินในรูปแบบดิจิทัล¹ จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในมลรัฐเวอร์จิเนีย ในปี ค.ศ. 2011 นี้ เป็นแรงผลักดันให้ครอบครัวผู้ประสบเหตุต่อสู้เพื่อให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแห่งมลรัฐเวอร์จิเนีย (Code of Virginia) เพื่อให้ผู้ปกครองสามารถเข้าถึงข้อมูลดิจิทัลในโซเชียลมีเดียของผู้เยาว์ที่ได้เสียชีวิตไปในขณะที่ยังไม่มีบรรลุนิติภาวะได้ ซึ่งการขับเคลื่อนครั้งนี้ประสบผลสำเร็จ ส่งผลให้มีการเพิ่มเติมบทบัญญัติเกี่ยวกับ

¹ H. Arigato (หงส์ฟ้า), ยกมรดกออนไลน์ ด้วยการทำ ‘พินัยกรรมดิจิทัล’ [ออนไลน์], 1 พฤษภาคม 2566. แหล่งที่มา: <https://www.altv.tv/content/pr/6336c1e33f24a6b6210db4a8>

สิทธิของผู้แทนโดยชอบธรรมในการเข้าถึงบัญชีโซเชียลมีเดีย กฎหมายใหม่ดังกล่าวมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 13 กรกฎาคม ค.ศ. 2013²

เหตุการณ์คล้าย ๆ กันได้เกิดขึ้นในประเทศเยอรมนี มีกรณีของเด็กสาวอายุ 15 ปี ถึงแก่กรรมด้วยการถูกรถไฟใต้ดินชนเมื่อปี ค.ศ. 2012 คุณแม่ของเธอสงสัยในเหตุแห่งการตายจึงได้ยื่นคำร้องต่อศาลชั้นต้นแห่งนครรัฐเบอร์ลิน (Berlin District Court) สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ในปี ค.ศ. 2016 ขอเข้าถึงบัญชีเฟซบุ๊กของบุตรสาวเพื่อหาเบาะแสว่าบุตรสาวของเธอถึงแก่กรรมโดยอุบัติเหตุหรือโดยอัตวินิบาตกรรม เหตุที่มารดาของเด็กสาวผู้ตายต้องมาฟ้องคดีร้องขอต่อศาลก็เพราะว่าเฟซบุ๊กไม่อนุญาตให้เธอเข้าไปดูบัญชีของบุตรสาวโดยอ้างว่าเป็นสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัวของผู้ตาย (Right to Privacy) โดยอ้างกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล ศาลชั้นต้นแห่งนครรัฐเบอร์ลินมีคำพิพากษาคัดสินว่า เฟซบุ๊กจะต้องให้สิทธิแก่ทายาทตามกฎหมายในการเข้าถึงบัญชีเฟซบุ๊กอันเป็นถือเป็นมรดกของผู้ตาย ต่อมาในปี ค.ศ. 2017 ศาลอุทธรณ์แห่งนครรัฐเบอร์ลิน (Berlin Court of Appeal) ได้กลับคำพิพากษาของศาลชั้นต้นว่า เฟซบุ๊กไม่มีหน้าที่ที่จะต้องอนุญาตให้ทายาทเข้าถึงบัญชีของผู้ตายโดยอ้างสิทธิในข้อมูลส่วนบุคคลอันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ อย่างไรก็ตาม ในปี ค.ศ. 2018 ศาลสูงสุดแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี (The Federal Court of Justice) ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดอันถือเป็นการวางหลักการใช้การตีความกฎหมายเกี่ยวกับประเด็นนี้เป็นครั้งแรกในประเทศเยอรมนีว่า นิติสัมพันธ์ สิทธิ หน้าที่ หรือความรับผิดชอบใด ๆ ที่เด็กสาวอายุ 15 ปีมีต่อเฟซบุ๊ก ย่อมเป็นมรดกของผู้ตายที่สามารถตกทอดแก่ทายาทตามกฎหมายของเธอได้ ซึ่งในกรณีนี้ทายาทคือมารดาผู้เป็นทายาทโดยธรรม ดังนั้น ผู้เป็นมารดาจึงมีสิทธิเบ็ดเสร็จเด็ดขาดในการที่จะเข้าถึงและจัดการบัญชีเฟซบุ๊กของบุตรสาวได้อย่างเต็มที่ในฐานะทายาทโดยธรรมผู้ได้รับมรดกตามกฎหมาย³ อาจกล่าวได้ว่าจากคดีนี้ ศาลสูงสุดแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้วางหลักว่า

² Damien McCallig, **Facebook after Death: An Evolving Policy in a Social Network**, International Journal of Law and Information Technology, Volume 2 Issue 2 (2014), pp. 134-135.

³ Marcus Dittmann, **German Federal Court of Justice: Facebook Must Grant Heirs Full Access to a Deceased Person's Account (Update 2020)** [Online], 1 May 2023. Source: <https://ihde.de/en/german-federal-court-of-justice-facebook-must-grant-heirs-full-access-to-a-deceased-persons-account-update-2020/>

สิทธิในการรับมรดกของทายาทมาก่อนสิทธิในข้อมูลส่วนบุคคล โดยผู้พิพากษาในองค์คณะที่ได้ตัดสินคดีนี้ท่านหนึ่งมีความเห็นต่อคดีนี้ว่า ภายใต้หลักกฎหมายแห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติต่อมรดกในทางดิจิทัลให้แตกต่างจากทรัพย์สินมรดกทั่วไป⁴

จากคดีที่เกิดขึ้นจริงในต่างประเทศที่ไม่ได้มีเพียงแค่ 2 คดีตัวอย่างที่ยกมานี้ ทำให้เกิดการตระหนักรู้จนเป็นแรงกระตุ้นจากบรรดาผู้ใช้บัญชีโซเชียลมีเดีย ครอบครัวผู้ประสบเหตุ สื่อนักเคลื่อนไหวทางสังคม รวมทั้งนักกฎหมาย ส่งผลเป็นการสร้างแรงกดดันไปยังบริษัทโซเชียลมีเดียหรือบริษัทโทรศัพท์มือถือสมาร์ทโฟน จนเป็นที่มาของการกำหนดนโยบายให้ริเริ่มการมีฟังก์ชันที่เรียกว่า “Digital Legacy” ขึ้นมา เพื่อให้ผู้ใช้บัญชีโซเชียลมีเดียหรือเจ้าของโทรศัพท์มือถือสมาร์ทโฟนสามารถตั้งค่ากำหนดผู้สืบทอดบัญชีเพื่อจัดการสิ่งที่อาจเรียกว่าเป็นมรดกทางดิจิทัลหลังจากที่ผู้ใช้บัญชีหรือเจ้าของโทรศัพท์มือถือได้ตายไป โดยมีรายละเอียดแตกต่างกันไปในแต่ละแพลตฟอร์ม ยกตัวอย่างเช่น เฟซบุ๊กได้เพิ่มฟังก์ชันชื่อ “Legacy Contact” (ผู้สืบทอดบัญชี) เพื่อให้ผู้ใช้บัญชีสามารถจัดการมรดกทางดิจิทัลของตนโดยการกำหนดไว้ล่วงหน้าเพื่อมอบสิทธิให้บุคคลอื่นสามารถเข้าดูแลและใช้งานบัญชีเฟซบุ๊กต่อหลังจากที่ตนได้เสียชีวิตไปแล้ว ผู้ที่ได้รับสิทธิเป็นผู้สืบทอดบัญชีจะสามารถโพสต์ข้อความอัปโหลดรูปภาพ ลบเพื่อน สร้างคำขอเป็นเพื่อน หรือเปลี่ยนรูปโปรไฟล์ได้ แต่จะไม่สามารถอ่านข้อความการโต้ตอบเก่า ๆ ของผู้ใช้บัญชีเดิมได้ หรือหากผู้ใช้บัญชีไม่ต้องการให้สิทธิบุคคลใดเข้าใช้งานเลยก็สามารถตั้งค่าให้ลบบัญชีได้ หรือจะตั้งค่าให้ทั้งบัญชีไว้เฉย ๆ ก็ได้ กรณีที่ผู้ใช้บัญชีประสงค์จะปล่อยบัญชีไว้เฉย ๆ เฟซบุ๊กจะเพิ่มข้อความท้ายชื่อบัญชีของบุคคลนั้นด้วยคำว่า “Remembering” หรือ “Memorialized” เพื่อแสดงความรำลึกถึง⁵ หรือโทรศัพท์มือถือไอโฟนที่มีระบบปฏิบัติการตั้งแต่ iOS 15 ขึ้นไปได้เพิ่มฟังก์ชันที่มีชื่อเรียกว่า “Digital Legacy” เพื่อส่งต่อข้อมูลทางดิจิทัลของเจ้าของโทรศัพท์มือถือไอโฟนให้กับบุคคลที่ถูกคัดเลือกให้เป็นผู้สืบทอดบัญชี ผู้สืบทอดบัญชีจะสามารถเข้าถึงและจัดการข้อมูลในโทรศัพท์ไอโฟนได้หลังจาก

⁴ Agence France-Presse, **German Court Says Parents Can Inherit Facebook Data** [Online], 1 May 2023. Source: <https://www.dw.com/en/facebook-court-rules-parents-have-rights-to-dead-daughters-account/a-44642230>

⁵ รัชพงษ์ ฉันทภาวัต, **Digital Legacy พินัยกรรมดิจิทัล** [ออนไลน์], 4 พฤษภาคม 2566. แหล่งที่มา: <https://medium.com/@tiscomastery/digital-legacy-80682700e696>

เจ้าของโทรศัพท์ตาย ทั้งนี้ จะต้องมีการพิสูจน์การตาย เช่น การแจ้งจากคนในครอบครัว หรือ โดยการแสดงมรณบัตร เป็นต้น ข้อกำหนดเบื้องต้นในการใช้งานฟีเจอร์ “Digital Legacy” ของโทรศัพท์มือถือไอโฟน อาทิ บุคคลที่จะมาเป็นผู้สืบทอดบัญชีกำหนดไว้ได้สูงสุดไม่เกิน 5 คน โดยจะต้องมีอายุตั้งแต่ 13 ปีขึ้นไป (นโยบายเกี่ยวกับอายุผู้สืบทอดบัญชีอาจแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ) ทั้งนี้ บุคคลที่จะเป็นผู้สืบทอดบัญชีไม่จำเป็นต้องเป็นผู้ใช้งานโทรศัพท์มือถือไอโฟนเท่านั้น เจ้าของโทรศัพท์มือถือไอโฟนจะเลือกบุคคลที่ใช้ระบบปฏิบัติการมือถือใดเป็นผู้สืบทอดบัญชีก็ได้ หากผู้สืบทอดบัญชีใช้ระบบปฏิบัติการมือถือคนละระบบกันอาจจะต้องหาวิธีส่งต่อข้อมูลในโทรศัพท์ไอโฟนด้วยรูปแบบอื่น เช่น การพิมพ์ข้อมูลเป็นเอกสารเพื่อให้นำข้อมูลไปใช้ต่อได้ เป็นต้น⁶

เมื่อพิจารณาคำว่า “พินัยกรรมดิจิทัล” ที่มักใช้พาดหัวเพื่อดึงดูดความสนใจในบทความทางเทคโนโลยีที่มีเนื้อหาเป็นการเขียนถึงฟังก์ชัน “Digital Legacy” ภายใต้บริบทแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทย การที่ผู้ใช้บัญชีตั้งค่ากำหนดตัวผู้สืบทอดบัญชีเพื่อจัดการสิ่งนี้อาจเรียกว่าเป็นมรดกทางดิจิทัลบนสื่อโซเชียลมีเดียหรือโทรศัพท์มือถือสมาร์ตโฟนนั้น ยังไม่อาจเข้าเงื่อนไขของการเป็นพินัยกรรมแบบใดแบบหนึ่งตามหลักกฎหมายว่าด้วยมรดก เพราะเมื่อพิจารณาหลักการทำพินัยกรรมแบบธรรมดา มาตรา 1657 วางหลักว่าผู้ทำพินัยกรรมต้องลงลายมือชื่อไว้ต่อหน้าพยานอย่างน้อย 2 คนพร้อมกัน ซึ่งพยาน 2 คนนั้นต้องลงลายมือชื่อรับรองลายมือชื่อของผู้ทำพินัยกรรมไว้ในขณะนั้น แต่ในทางปฏิบัติแล้วผู้ทำ “Digital Legacy” ไม่ต้องลงลายมือชื่อไว้ต่อหน้าพยาน และหากพิจารณาหลักการทำพินัยกรรมแบบเขียนเอง ทั้งฉบับ มาตรา 1657 วางหลักว่าต้องเป็นการเขียนด้วยมือตนเองทั้งฉบับ จะใช้วิธีการพิมพ์ไม่ได้ แต่การทำ “Digital Legacy” นั้นผู้ทำไม่ได้เขียนด้วยลายมือของตนเอง ดังนั้น “Digital Legacy” จึงไม่เข้าลักษณะการเป็นพินัยกรรมแบบใดแบบหนึ่งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทย อย่างไรก็ตาม เมื่อ “Digital Legacy” เป็นทางเลือกหนึ่งของ “ข้อตกลงและเงื่อนไขการใช้บริการ” (Terms and Conditions) ผู้เขียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการตีความประเด็นนี้ว่า เมื่อบุคคลใดได้แสดงเจตนาทำ “Digital Legacy” โดยสมัครใจ ย่อมถือว่าบุคคลนั้นยินยอมรับข้อตกลงการใช้บริการอันถือเป็นข้อตกลงระหว่างผู้ใช้บัญชีกับเจ้าของแพลตฟอร์ม ซึ่งข้อตกลงดังกล่าวนี้สามารถมีผลบังคับได้ตามกฎหมายภายใต้หลักกฎหมายเรื่อง

⁶ จิตต์สุภา ฉิน, **Digital Legacy: ทิ้งไว้ให้คนข้างหลัง** [ออนไลน์], 1 พฤษภาคม 2566. แหล่งที่มา: https://www.matichonweekly.com/column/article_434422

นิติกรรมสัญญา แต่ก็เกิดประเด็นคำถามต่อมาว่า ข้อตกลงเกี่ยวกับ “Digital Legacy” ที่ทำขึ้นบนสื่อโซเชียลมีเดียหรือบนโทรศัพท์มือถือสมาร์ทโฟนถือเป็นเอกสารที่เป็นหนังสือหรือไม่ มีผลใช้บังคับได้ตามกฎหมายในกรณีที่กฎหมายบังคับว่าต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือลงลายมือชื่อคู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้หรือไม่ ประเด็นนี้ศาลฎีกาเคยมีคำพิพากษาเกี่ยวกับการส่งข้อความทางเฟซบุ๊กว่า แม้การส่งข้อความจะไม่มีลงลายมือชื่อ แต่การส่งข้อความทางเฟซบุ๊กจะปรากฏชื่อผู้ส่งด้วย ดังนั้น เมื่อผู้ส่งข้อความยอมรับว่ามีการส่งข้อความจริง ย่อมรับฟังได้ว่าเป็นการแสดงเจตนาที่มีหลักฐานเป็นหนังสือ⁷ ประเด็นนี้ผู้เขียนเห็นว่า การตีความของศาลฎีกาในคดีการส่งข้อความทางเฟซบุ๊กย่อมสามารถปรับใช้กับกรณีการทำ “Digital Legacy” ในฐานะที่เป็นการแสดงเจตนาที่มีหลักฐานเป็นหนังสือได้เช่นเดียวกัน เนื่องจากการทำ “Digital Legacy” สามารถรู้ตัวว่าบุคคลใดเป็นผู้ทำ แต่หากเป็นกรณีที่ผู้ใช้บัญชีไม่ได้ทำ “Digital Legacy” เพื่อตั้งค่ากำหนดตัวผู้สืบทอดบัญชีเพื่อจัดการมรดกทางดิจิทัลบนสื่อโซเชียลมีเดียหรือโทรศัพท์มือถือสมาร์ทโฟนเอาไว้ มาตรา 1600 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้วางหลักเอาไว้ว่า “กองมรดก” ของผู้ตายได้แก่ทรัพย์สิน⁸ ทุกชนิดของผู้ตาย ตลอดทั้งสิทธิหน้าที่ และความรับผิดชอบต่าง ๆ ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า การใช้และการตีความบทบัญญัติมาตรา 1600 สามารถครอบคลุมถึงข้อมูลในสื่อโซเชียลมีเดียหรือโทรศัพท์มือถือสมาร์ทโฟนของผู้ตายว่าถือเป็นกองมรดกของผู้ตายอยู่แล้ว ไม่จำเป็นต้องบัญญัติกฎหมายใหม่ขึ้นมารองรับการจัดการมรดกทางดิจิทัล อันเป็นการใช้และการตีความกฎหมายในแนวทางเดียวกันกับคำตัดสินของศาลสูงสุด

⁷ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6757/2560 จำเลยทำสัญญากู้ยืมเงินโจทก์ 595,500 บาท ตกลงชำระดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 1 ต่อเดือน จำเลยได้รับเงินที่กู้ยืมครบถ้วนแล้ว หลังจากทำสัญญาจำเลยไม่ชำระต้นเงินคงชำระดอกเบี้ย 4 ครั้ง รวมเป็นเงิน 6,550 บาท การที่โจทก์ส่งข้อความทางเฟซบุ๊กถึงจำเลยมีใจความว่าเงินทั้งหมด 670,000 บาท ไม่ต้องส่งคืน ยกให้หมด ไม่ต้องส่งดอกเบี้ยอะไรมาให้ จะได้ไม่ต้องมีภาระหนี้สินติดตัว การส่งข้อความดังกล่าวเป็นการสนทนาผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ถือว่าเป็นการส่งข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ จึงต้องนำ พ.ร.บ.ว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 มาตรา 7 ถึงมาตรา 9 มาใช้บังคับด้วย แม้ข้อความนี้จะไม่มีลงลายมือชื่อโจทก์ก็ตาม แต่การส่งข้อความทางเฟซบุ๊กจะปรากฏชื่อผู้ส่งด้วยและโจทก์ก็ยอมรับว่าได้ส่งข้อความถึงจำเลยจริง ข้อความการสนทนาดังกล่าวจึงรับฟังได้ว่า เป็นการแสดงเจตนาปลดหนี้ให้แก่จำเลยโดยมีหลักฐานเป็นหนังสือตาม ป.พ.พ. มาตรา 340 แล้ว หนี้ตามสัญญากู้ยืมย่อมระงับจำเลยไม่ต้องรับผิดชำระหนี้แก่โจทก์ โจทก์ไม่มีอำนาจฟ้อง

⁸ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 138 บัญญัติเอาไว้ว่า “ทรัพย์สิน หมายความว่าทรัพย์สินทั้งทรัพย์สินและวัตถุไม่มีรูปร่าง ซึ่งอาจมีราคาและอาจถือเอาได้”

แห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ซึ่งเป็นประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมายหรือระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law System) เช่นเดียวกับประเทศไทย

โดยสรุปผู้เขียนเห็นว่า ประการแรก การทำ “Digital Legacy” ไม่ได้มีสถานะทางกฎหมายเป็นพินัยกรรมแบบใดแบบหนึ่งตามหลักกฎหมายว่าด้วยมรดกภายใต้บรรพ 6 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย แต่ถือเป็นข้อตกลงการใช้บริการ (Terms and Conditions) ระหว่างผู้ใช้บัญชีกับเจ้าของแพลตฟอร์มเพื่อการจัดการข้อมูลดิจิทัล (Digital Data) ที่ผู้ใช้บัญชีโซเชียลมีเดียหรือเจ้าของโทรศัพท์มือถือสมาร์ทโฟนมีอยู่ในขณะถึงแก่ความตาย ซึ่งมีผลบังคับได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ภายใต้หลักกฎหมายเรื่องนิติกรรมสัญญา เป็นการแสดงเจตนาที่มีหลักฐานเป็นหนังสือที่สามารถระบุตัวผู้กระทำได้ จึงมีผลใช้บังคับได้ตามกฎหมายในกรณีที่กฎหมายบังคับว่าต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือลงลายมือชื่อคู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ประการที่สอง คำว่า “พินัยกรรมดิจิทัล” ที่ปรากฏและใช้กันอย่างแพร่หลายในบทความทางเทคโนโลยีอันมีที่มาจากการแปลคำศัพท์ต้นทางคำว่า “Digital Legacy” เมื่อวิเคราะห์แล้ว ไม่ได้มีสถานะทางกฎหมายเข้าลักษณะเป็นพินัยกรรมแบบใดแบบหนึ่งภายใต้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไทย จึงควรใช้คำว่า “มรดกรูปแบบดิจิทัล” ในการแปลหรือกล่าวถึง “Digital Legacy” เพื่อให้ตรงตามสถานะทางกฎหมาย ประการที่สาม แม้ผู้ใช้บัญชีโซเชียลมีเดียหรือเจ้าของโทรศัพท์มือถือสมาร์ทโฟนจะไม่ได้แสดงเจตนาทำ “Digital Legacy” เอาไว้ แต่หากบุคคลดังกล่าวตายไป ทายาทมีสิทธิที่จะสืบทอดบัญชีในฐานะผู้รับมรดกได้ตามกฎหมายโดยถือเป็นการรับมรดกที่อยู่ในรูปแบบดิจิทัล เนื่องจากกองมรดกของผู้ตาย ได้แก่ ทรัพย์สินทุกชนิดของผู้ตาย ตลอดจนสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบต่าง ๆ อันครอบคลุมถึงข้อมูลดิจิทัลที่อยู่ในบัญชีโซเชียลมีเดียหรือโทรศัพท์มือถือสมาร์ทโฟนที่ผู้ใช้มีอยู่ในขณะถึงแก่ความตายด้วย

ผู้เขียนมีข้อสังเกตเพิ่มเติมในประเด็นเรื่อง “แบบแห่งพินัยกรรม” ว่า ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไทยในปัจจุบันยังไม่มีบทบัญญัติที่รองรับการทำพินัยกรรมในรูปแบบดิจิทัล (Digital Testament) แม้ประเทศไทยจะมี “พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544” อันเป็นกฎหมายที่ตราขึ้นเพื่อรองรับการการทำธุรกรรมทางแพ่งและพาณิชย์ใด ๆ ในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ให้มีผลทางกฎหมายเช่นเดียวกับเอกสารที่เป็นกระดาษ แต่มาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัตินี้กำหนดให้มีข้อสงวนว่าไม่ให้นำไปใช้บังคับกับธุรกรรมที่มีพระราชกฤษฎีกากำหนดไม่ให้นำพระราชบัญญัตินี้ทั้งหมดหรือแต่บางส่วนไปใช้บังคับ และได้มีการประกาศใช้ “พระราชกฤษฎีกากำหนดประเภทธุรกรรมในทางแพ่งและพาณิชย์

ที่ยกเว้นไม่ให้นำกฎหมายว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์มาใช้บังคับ พ.ศ. 2549” ที่มีข้อห้ามไม่ให้นำบทบัญญัติตามกฎหมายว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์มาใช้บังคับแก่ “ธุรกรรมเกี่ยวกับมรดก” กรณีนี้เห็นว่า แม้คำว่า “กองมรดก” ตามมาตรา 1600 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จะสามารถตีความรวมถึงมรดกรูปแบบดิจิทัล โดยไม่จำเป็นต้องมีกฎหมายมารองรับสถานะทางกฎหมายของมรดกในรูปแบบดิจิทัลเป็นการเฉพาะ แต่ประเด็นการทำพินัยกรรมในรูปแบบดิจิทัลอันถือเป็นธุรกรรมเกี่ยวกับมรดกนั้น ยังไม่มีสถานะทางกฎหมายเป็นพินัยกรรมแบบใดแบบหนึ่งในระบบกฎหมายไทย ยังอยู่ภายใต้ข้อยกเว้นไม่ให้นำกฎหมายว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์มาใช้บังคับ ผู้เขียนมองว่าพระราชกฤษฎีกาที่กำหนดไม่ให้นำบทบัญญัติตามกฎหมายว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์มาใช้บังคับแก่ธุรกรรมเกี่ยวกับมรดกดังกล่าวได้ประกาศใช้มาเป็นเวลามากกว่า 15 ปีแล้ว ซึ่งวิถีชีวิตโดยปกติของคนไทยใน พ.ศ. 2566 ได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างก้าวกระโดด คนไทยยุคใหม่อ่านและเขียนหนังสือบนไอแพด ส่งไฟล์เอกสารโดยอาศัยเครือข่ายอินเทอร์เน็ต องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนที่ต้องการสร้างภาพลักษณ์ความเป็นองค์กรสมัยใหม่ได้ยึดนโยบายมุ่งสู่ความเป็นสำนักงานไร้กระดาษ (Paperless Office) ดังนั้น จึงเห็นว่าควรทบทวนหลักกฎหมายในพระราชกฤษฎีกาดังกล่าวเพื่อให้รองรับการทำพินัยกรรมในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ได้ด้วย ประเด็นนี้ มีวิทยานิพนธ์ที่มีข้อเสนอว่ากฎหมายควรรองรับการทำพินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์⁹ ซึ่งผู้เขียนเห็นด้วยกับข้อเสนอดังกล่าวเพราะว่ากฎหมายในยุคแห่งการแปรรูปทางดิจิทัลเช่นนี้ควรรองรับสถานะทางกฎหมายของพินัยกรรมในรูปแบบอื่นนอกเหนือจากกระดาษด้วย แม้การทำพินัยกรรมจะเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อน แต่การทำพินัยกรรมในยุคสมัยนี้ก็ไม่ควรถูกจำกัดรูปแบบว่าการที่บุคคลจะแสดงเจตนากำหนดการเผื่อตายจะต้องทำบนกระดาษเพียงอย่างเดียวเท่านั้น

⁹ จีระพร สุทะกะ, พินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2564).

บรรณานุกรม

- จิตต์สุภา ฉิน, **Digital Legacy: ทิ้งไว้ให้คนข้างหลัง** [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://www.matichonweekly.com/column/article_434422
- จีระพร สุระกะ, **พินัยกรรมแบบอิเล็กทรอนิกส์**, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2564).
- ระบบสืบค้นคำพิพากษา คำสั่งคำร้องและคำวินิจฉัยศาลฎีกา, **คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6757/2560** [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://deka.supremecourt.or.th/>
- รัชพงษ์ ฉันทภาวัต, **Digital Legacy พินัยกรรมดิจิทัล** [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://medium.com/@tiscomastery/digital-legacy-80682700e696>
- Agence France-Presse, **German Court Says Parents Can Inherit Facebook Data** [Online], Source: <https://www.dw.com/en/facebook-court-rules-parents-have-rights-to-dead-daughters-account/a-44642230>
- Damien McCallig, **Facebook after Death: An Evolving Policy in a Social Network**, International Journal of Law and Information Technology, Volume 2 Issue 2 (2014).
- H. Arigato (หงส์ฟ้า), **ยกมรดกออนไลน์ ด้วยการทำ ‘พินัยกรรมดิจิทัล’** [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.altv.tv/content/pr/6336c1e33f24a6b6210db4a8>
- Marcus Dittmann, **German Federal Court of Justice: Facebook Must Grant Heirs Full Access to a Deceased Person’s Account (Update 2020)** [Online], Source: <https://ihde.de/en/german-federal-court-of-justice-facebook-must-grant-heirs-full-access-to-a-deceased-persons-account-update-2020/>